

УДК 81'25 – 027.543

Гонта І. А.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)

ПЕРЕКЛАД СТИЛІСТИЧНО МАРКОВАНИХ НОМІНАТИВНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ РАС ТА НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ

В статті аналізуються причини виникнення стилістично маркованих номінативних одиниць на позначення представників рас та національностей, що виникають в англійській мові, зокрема в американському сленгу. Порівнюючи відповідні номінації англійського та українського сленгу, пропонуються способи перекладу етнофобізмів українською мовою.

Ключові слова: етнонім, етнономінація, етнофобізм.

Мова кожного народу пов'язана з його історією, культурою. Мовні та позамовні культурні, політичні, соціальні контакти представників різних народів та національностей є різноманітними за характером та часто не мирними, доброзичливими. Представники інших націй, особливо в оточенні іншомовної національної більшості стають об'єктом оцінки, часто упередженої та суб'єктивної, що породжує чисельні лексичні та фразеологічні номінації. Сполучені Штати Америки стали батьківщиною для мільйонів легальних та нелегальних іммігрантів з Європи, Африки, Азії, Латинської Америки, які, в свою чергу, не завжди хотіли зразу адаптуватися до англомовного культурного світу, іноді поколіннями зберігаючи свої мову та культуру. Це лише один з факторів, що породив лінгвістично-культурне протистояння "СВІЙ – ЧУЖИЙ".

Суб'єктивний аспект міжетнічних стосунків у соціумі відтворюється мовою, в якій існує система засобів номінації "чужих" народів та їх представників: етнонімів, етнічних слів-прізвиськ та етнофобізмів. Вивчення семантики, особливостей творення та функціонування офіційних (етнонімів) і розмовних (етнічних прізвиськ й етнофобізмів) етнономінацій дозволяє встановити специфічне бачення світу, яке є типовим для колективної етнічної свідомості.

Різні аспекти етнономінацій вже неодноразово були предметом вивчення в ономаціологічному аспекті [1; 2; 8], лексико-семантичному аспекті [19; 3], когнітивному аспекті [4; 19; 20; 21], компаративному аспекті [5], комплексному аспекті [10; 11; 5; 19], робіт, присвячених створенню етнономінацій навколо стереотипів [12; 13; 14].

Актуальність дослідження зумовлена прогалинами в описі етнокультурних, лексико-семантичних особливостей стилістично маркованих етнономінацій та способів перекладу таких мовних одиниць українською мовою.

Об'єктом дослідження в роботі виступили стилістично марковані номінативні одиниці на позначення національностей та рас. **Предметом** дослідження виступили етнокультурні, лексико-семантичні особливості стилістично маркованих етнономінацій та способи перекладу таких лексичних та фразеологічних одиниць українською мовою. **Матеріалом** дослідження слугували англійські та українські етнономінації відібрані методом суцільної вибірки зі словників сленгу.

Метою роботи є виявлення етнокультурних, лексико-семантичних і функціональних особливостей стилістично маркованих етнономінацій та аналіз перекладу номінативних одиниць на позначення представників різних національностей та рас.

Спілкування між партнерами не зводиться тільки до обміну інформацією. Воно є взаємопроникненням їх уявлень про себе та про оточуючий світ. Чим більше співпадають

їх моделі світу, тим глибше таке проникнення та тим скоріше й легше досягається узгодження точок зору партнерів по спілкуванню. Учасники спілкування прагнуть реконструювати в свідомості внутрішній світ один одного, зрозуміти почуття, мотиви поведінки, ставлення до значимих об'єктів. Значну роль у цьому відіграють стереотипи, які регулюють процес спілкування. Поняття стереотипу останнім часом широко вживається в культурології, етнології, соціології, психології, літературознавстві, мовознавстві [7, с. 80].

В ході нашого дослідження ми виявили безліч стилістично маркованих номінативних одиниць на позначення національностей та рас. Однією з головних причин виникнення таких етнонімів – це історичні, культурні, соціальні, військові, торговельні, дипломатичні та інші контакти між групами етнічної більшості та меншості (що часто включали конфлікти), що й підкреслює модельну опозицію “Ми – Вони”, або “Свій – Чужий”. Іншими причинами стали постійні еміграції, особливості поведінки того чи іншого етносу, політика дискримінації щодо етнічних меншин. Неофіційні етнонімічні назви представлені в сучасній англійській мові, по-перше, прізвиськами, які необов'язково мають різко негативне забарвлення, та, по-друге, етнофобізмами – інвективними лексичними одиницями, які спрямовані на приниження, грубу образу референту.

Наприклад, на позначення китайців в англійській мові вживаються такі етнофобізми: *Chicom, Chinee, Chink, Chinky, tiddley-wink, chopstick, dink, gook, little people, ricer, slant, slant-eyed, slit, slope, slopie, slope-eyed, yellow, the yellow peril* і перекладаються на українську мову за допомогою стилістично маркованих слів *китайоза, жовтопузий, вузькоокий* [27]. На позначення німців існують наступні етнофобізми: *Kraut, sausage, Jerry, Boche, Hun*, які перекладаються стилістично маркованим простим словом *фрци*, що походить від поширеного у німців імені, також *німчура* [26]. Іспанців часто називають *Dago / Diego, spic, spick, spik, spinach*, що можна перекласти українським *іспан*. Мільони переселенців з Італії до США зумовили виникнення великої кількості етнонімів: *Antonio / Tony, dago, eyetie, Eytie, Eyeto, Eyety, Eyetye, Eytalian, Eye-talian, ghinny, ginney, ginzo, guinzo, guinea, Itie, Pete / moustache Pete, spaghetti / spag, spaghetti bender, wop, mountain wop*. В свою чергу українці, не маючи таких традиційно тісних контактів з італійцями, мають лише кілька відповідних етнофобізмів: *італьяшка, макаронник*.

На позначення африканців вживають англійське слово *nigger* та перекладається українською мовою за допомогою транскрибування *нігер*. Існує і ряд інших етнофобізмів для позначення афроамериканців: *Black, Negro, blackie, darky, jungle-bunny, crow* та перекладається українськими стилістично маркованими відповідниками, складними словами, а саме композитою: *чорнопикий, чорномазий*. Етнофобізми *Ink-face, Ape, Buffie, Darky, Eight Ball, Gable, Groid, Jigaboo, Mammy, Night Fighter, Porch Monkey, Quashie, Sooty, Tar Baby, Crow* перекладається або як *афроамериканець* (українським еквівалентом, складним словом), або вищезгаданими стилістично маркованими українськими відповідниками *чорнопикий, чорномазий* [26]. Останні краще передають конотацію та прагматичне навантаження цих мовних одиниць.

На позначення японців вживаються етнофобізми *Jap, Nip, Nipper* і перекладаються українським стилістично маркованим словом *япошка*.

Євреїв образливо в англійській мові позначають словами *Sheeny, Heeb, Eagle-nose* які перекладаються українськими маркованими словами *жид, аїд, маланець*. Перше з цих слів є традиційною назвою євреїв, що деякі лінгвісти не вважають стилістично маркованим та образливим.

Діапазон національно-расових угруповань, на які поширюються англійські етнофобізми, досить широкий і охоплює майже всі народи, з якими мали контакти американці та англійці: представників негроїдної раси (*Bounty Bar, Carlton, Gorilla, Alligator Bait*), мулатів (*Half-breed, Half-castle, Zebra, Blaxican, MexiJew*), італійців (*Wop, Spaghetti Flinger, Spaghetti-nigger*), іспанців (*Cholo, Ponch, Spigger*), ірландців (*Drunken*,

Inside Out Nigger, West Brit), євреїв (*Big Nose, Goldie, Money Lender, Ahhh-Jew, Alter Kucker*), французів (*Boxhead, Frog Eater, Franchute, Frenchy*), індіанців (*Forest Nigger, Apple, Red Indian, Timber Nigger*), англійців (*stuffed shirt; red coat, John Bull, limey, pommy, pom, Tommy, or Tommy Atkins, expat / expatriate*), австралійців (*Alf, Aussie, digger, Fred, ocker, Roy*) [25]. Але в українській мові вони не мають такої великої кількості стилістично маркованих, сленгових відповідників. Це пояснюється кількома причинами: 1) слабким розвитком українського сленгу через мовно-соціальну ситуацію в Україні; 2) відсутність тісних контактів українців з представниками деяких вищезгаданих представників націй та рас (мексиканець, афроамериканець, ірландець, англієць, австралієць).

Проте існує більше українських етнофобізмів на позначення поляків, що зумовлено сусідством та історичними стосунками з ними: *бзденик, зденек, подляк, пшек* [27]. Порівняйте з англійською мовою: *Polack, Polake, Pollack*.

На позначення мексиканців американці вживають етнофобізм “*wet-back*” – перекладається українським маркованим словом “*нелегал*”. Така назва дісталася їм через історичну діяльність, коли мексиканці нелегально перепливали Ріо Гранде – кордон США та Мексики з метою працювати та жити в США. На позначення мексиканців існує й ряд інших етнофобізмів: *bato, bean, bean bandit, beaner, bean eater, Chicano / Chicana, chili-chomper, dago, eagerbeaver, greaseball, greaser, grease-gut, oiler, pachuco, pepper-belly, spic, spick, spik, taco bender, tacohead, yellow-bellies*.

Росіян називають *candle eater, bolshe / bolshevick, cabbage-eater, commie, commo, Ivan / Ivan Ivanovich, pinko, pink, red, Russki, Sovs / Soviets*, що перекладаються стилістично маркованими словами *москаль, кацан*, рідше трапляються сленгізми *кацанура, кацалан, лапотник, коробочник, маркитан, пилипон*. В зв'язку із сумнозвісними подіями в Україні недавно виник етнофобізм *ватник*.

Отже, українська мова не така багата і різноманітна на позначення неофіційних стилістично маркованих етнонімічних назв як англійська. Таким чином, англійська мова продукує велику кількість етнофобізмів, етнонімів-прізвиськ на позначення представників рас та національностей, в той час, як українська мова не завжди може забезпечити їх адекватний переклад зі збереженням прагматичного потенціалу. В багатьох випадках їх можна перекласти відповідними українськими стилістично маркованими номінаціями, що мають інше образне значення і кількість яких значно менша.

Використана література:

1. Березович Е. Л. “Чужаки” в зеркале фольклорной ремотивации топонимов / Е. Л. Березович // Живая старина. – М., 2000. – № 3. – С. 2-5.
2. Березович Е. Л. Ономазиологический портрет “человека этнического”: принципы построения и интерпретации / Е. Л. Березович, Д. П. Гулик ; отв. ред. Г. П. Нецименко // Встречи этнических культур в зеркале языка (в сопоставительном лингвокультурном аспекте). – М.: Наука, 2002. – С. 231-253.
3. Белова А. Д. Лексична семантика і міжкультурні стереотипи / А. Д. Белова // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – № 7. – К.: Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2003. – С. 43-54.
4. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии / Н. Н. Болдырев. – Тамбов: Изд-во Тамб. ун-та, 2000. – 123 с.
5. Васильева Н. В. Этнонимы и псевдоэтнонимы: попытка сравнения / Н. В. Васильева // Изменяющиеся языковые миры: тезисы докл. междунауч. конф. (12–17 ноября 2001 г.). – Пермь: Перм. ун-т, 2001. – С. 187-188.
6. Герд А. С. Введение в этнолингвистику / А. С. Герд. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2001. – 488 с.
7. Голикова Т. А. Стереотип как этнически и культурологически обусловленный компонент менталитета / Т. А. Голикова // Мир языка и межкультурная коммуникация: материалы междунар. науч.-практ. конф., 16–17 мая 2001 г. / отв. ред. Э. Е. Курлянд. – Ч. 1. – Барнаул: Изд-во БГПУ, 2001. – С. 80-87.
8. Дёмина А. В. Формирование этнических прозвищ на основе собственных имён / А. В. Дёмина // Лингвистический вестник: сб. научн. статей. – Вып. 1. – Ижевск: Изд-во УдГУ, 1999. – С. 44-50.
9. Жаботинская С. А. Когнитивная лингвистика: принципы концептуального моделирования / С. А. Жаботинская // Лингвістичні студії. – Вип. II. – Черкаси: Січ, 1997. – С. 3-11.
10. Зацный Ю. А. Особенности влияния американского варианта английского языка на британский

- вариант на лексико-семантическом уровне : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Ю. А. Зацный. – К., 1975. – 254 с.
11. *Зацный Ю. А.* Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови / Ю. А. Зацный, Т. О. Пахомова. – Запоріжжя : Запорізьк. держ. ун-т, 2001. – 243 с.
 12. *Красных В. В.* “Свой” среди “чужих”: миф или реальность? / В. В. Красных. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 375 с.
 13. *Крысин Л. П.* Лингвистический аспект изучения этностереотипов (постановка проблемы) / Л. П. Крысин // Встречи этнических культур в зеркале языка: в сопоставительном лингвокультурном аспекте. – М. : Наука, 2002. – С. 171-175.
 14. *Лягошняк Г. М.* Функціонування незмінюваних етнонімів в сучасній російській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / Г. М. Лягошняк ; Укр. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 1996. – 19 с.
 15. *Лягошняк Г. М.* Підходи до визначення принципів розмежування етнонімів та етнофоронімів / Г. М. Лягошняк, О. В. Крутоголова // Тези доповідей і повідомлень наукового семінару “Реконструктивні можливості ономастики”. – К. : ІУМ НАН України. – 1995. – С. 64.
 16. *Никонов В. А.* Этнонимия / В. А. Никонов ; отв. ред. В. А. Никонов // Этнонимы. – М. : Наука, 1970. – С. 5-33.
 17. *Рогач О. О.* Структурно-семантичні особливості фразеологізмів з етнонімами (на матеріалі англійської, російської, української, французької, польської мов) : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.15 / О. О. Рогач. – К., 1999. – 195 с.
 18. *Сахно С. Л.* “Свое – Чужое” в концептуальных структурах / С. Л. Сахно ; под ред. Н. Д. Арутюновой // Логический анализ языка. Культурные концепты. – М. : Наука, 1991. – С. 95-101.
 19. *Святюк Ю. В.* Семантика і функціонування етнономінацій в сучасній англійській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Ю. В. Святюк ; Институт языкознания РАН. – Донецьк, 2005. – 20 с.
 20. *Фесенко Т. А.* Этноментальный мир человека: опыт концептуального моделирования : автореф. дис. ... докт. филол. наук : 10.02.19 / Т. А. Фесенко ; Институт языкознания РАН. – Москва, 1999. – 52 с.
 21. *Чабан Н. А.* Стереотипы: принципы концептуального анализа / Н. А. Чабан // Лінгвістичні студії. – Вип. II. – Черкаси : Сіяч, 1997. – С. 20-27.
 22. *Dominick J. R.* Creating Stereotypes / J. R. Dominick // The Dynamics of Mass Communication. – Boston : McGraw-Hill College, 1999. – P. 520-521.
 23. *Hardimon M. O.* The Ordinary Concept of Race / M. O. Hardimon // The Journal of Philosophy. – 2003. – Vol. 1, № 9. – P. 437-455.

Використані джерела матеріалу дослідження:

1. *Квеселевич Д. И.* Русско-английский словарь ненормативной лексики / Д. И. Квеселевич. – М. : ООО “Издательство Астрель”: ООО “Издательство АСТ”, 2002. – 1120 с.
2. *Thesaurus of American Slang* / Ed. by L. Chapman – London and Glasgow : Collins, 1990. – 489 p.
3. *Пиркало С.* Перший словник українського молодіжного сленгу / за ред. Ю. Мосенкіса. – К. : АТ “ВПОЛ”, 1998. – 350 с.
4. *Ставицька Л.* Короткий словник жаргонної лексики української мови / Леся Ставицька. – К. : Критика, 2003. – 336 с.

Гонта И. А. Перевод стилистически маркированных номинативных единиц на обозначение рас и национальностей.

В статье анализируются причины возникновения стилистически маркированных номинативных единиц на обозначение представителей рас и национальностей, которые возникают в английском языке, в частности в американском сленге. Сравниваются соответствующие номинации английского и украинского сленга, предлагаются способы перевода этнофобизмов на украинский язык.

Ключевые слова: этноним, этнономинация, этнофобизм.

Ihor A. Honta. Translation of stylistically marked language units denoting races and nationalities.

The article deals with analyzing reasons of emerging of stylistically marked language units denoting representatives of races and nationalities, which appear in the English language, in particular in the American slang. The corresponding language units of the English and Ukrainian slang are compared, the ways of translating ethnophobisms into Ukrainian are suggested.

Keywords: ethnonym, ethnonomination, ethnophobism.